

Column

‘Wat doe je met de officierseed als de regering zich tegen de Grondwet keert?’

Prof. dr. Theo Brinkel is KVMO Hoogleraar Militair-maatschappelijke studies aan de Universiteit Leiden.

The American people have trusted the Armed Forces of the United States to protect them and the Constitution for almost 250 years. As we have done throughout our history, the US military will obey lawful orders from civilian leadership, support civil authorities to protect lives and property, ensure public safety in accordance with the law, and remain fully committed to protecting and defending the Constitution of the United States against all enemies, foreign and domestic.’ Na de bestorming van het Capitool stuurde de militaire top van de Verenigde Staten, onder wie generaal Mark Milley, voorzitter van de *Joint Chiefs of Staff*, op 13 januari deze boodschap rond aan het hele militaire personeel.

Reden voor de brief was de aanwezigheid van (ex-) militairen onder de betogers die het hart van de Amerikaanse democratie aanvielen. Generaal Milley hoopte zijn militairen ervan te overtuigen niet meer aan dergelijke demonstraties mee te doen. De vorige president, Donald Trump, wordt ervan beschuldigd dat hij de demonstranten tot die daad had opgehitst. De oproep lijkt dan ook terecht. En in de tekst van de brief zijn parallellen te vinden met de Amerikaanse en de Nederlandse officierseed.

De Amerikaanse luidt als volgt: ‘I do solemnly swear (affirm) that I will support and defend the Constitution of the United States against all enemies, foreign and domestic; that I will bear true faith and allegiance to the same; that I take this obligation freely, without any mental reservation or purpose of evasion; and that I will well and faithfully discharge the duties of the office on which I am about to enter.’ Hij lijkt op de Nederlandse, die ik voor de volledigheid hier laat volgen: ‘Ik zweer (beloof) trouw aan de Koning, gehoorzaamheid aan de wetten, onderwerping aan de krijgstuich. Zo waarlijk helpe mij God Almachtig (dat belooft ik).’

Een dergelijke eed is belangrijk in een democratische rechtsstaat, gezien het zogeheten politiek-militaire dilemma, zoals dat in de sociaalwetenschappelijke literatuur wordt genoemd: aan de ene kant heeft een democratie een krijgsmacht nodig om zichzelf te kunnen verdedigen, aan de andere kant mag die krijgsmacht niet zo sterk worden dat zij de democratie in gevaar brengt. Vandaar de onderschikking van de krijgsmacht aan de regering en de Grondwet. Artikel 97, lid 2, van de Nederlandse Grondwet luidt dan ook: ‘De regering heeft het opperbevel over de krijgsmacht.’

De gebeurtenissen in Washington van 6 januari jongstleden zijn in dit verband een waarschuwing. Wat doe je met de officierseed als de regering zich tegen de Grondwet keert? Wat als de democratie zichzelf in gevaar brengt? Het leek een uitermate onwaarschijnlijke situatie in een democratie, maar in Washington kwam het bijna zover. De democratisch gekozen regeringsleider – Donald Trump – riep nauwelijks verholen op tot bestorming van het parlement. Daarvóór had hij de uitslag van de democratische verkiezingen van november al in twijfel getrokken, zonder enige grond in de werkelijkheid. Wie of wat moet de krijgsmacht dan gehoorzamen? Wie gaat voor? De regering of de Grondwet?

Generaal Mark Milley heeft in zijn brief van 13 januari voor de Grondwet gekozen. Let op hoe hij in dat schrijven spreekt van ‘lawful orders from civilian leadership’. En van: ‘support civil authorities ... in accordance with the law’.

Laten we dit vooropstellen: het gaat om zeldzame situaties. Er is geen enkele reden om de integriteit van het officierskorps in twijfel te trekken. Het lijkt onwaarschijnlijk dat zo iets in Nederland gebeurt. En ook in Amerika heeft de democratische wal het rebelse schip gekeerd. Donald Trump is afgevoerd naar Florida en Joe Biden is de nieuwe president. Maar toch zijn dit soort vragen interessant: wie gaat voor, de regering of de Grondwet? Wie bepaalt dat? Daar zijn geen algemene regels voor te bedenken. Ik denk dat ieders geweten er een cruciale rol in speelt.